

**Ministerieel besluit tot definitieve aanduiding van de ankerplaats
'Steilrand van het Kempisch Plateau van de Kikbeek tot de Asbeek' in Lanaken
en Maasmechelen**

DE VLAAMSE MINISTER VAN BESTUURSZAKEN, BINNENLANDS BESTUUR,
INBURGERING, TOERISME EN VLAAMSE RAND,

Gelet op het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997, 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002, 13 februari 2004, 10 maart 2006, 16 juni 2006 en 27 maart 2009;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 13 juli 2009 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, gewijzigd bij besluiten van 24 juli 2009, 4 december 2009, 6 juli 2010 en 7 juli 2010, 24 september 2010, 19 november 2010, 13 mei 2011, 10 juni 2011, 9 september 2011 en 14 oktober 2011;

Gelet op het ministerieel besluit van 18 maart 2013 tot voorlopige aanduiding van de ankerplaats 'Steilrand van het Kempisch Plateau van de Kikbeek tot de Asbeek';

Gelet op het advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van 17 oktober 2013,

BESLUIT:

Artikel 1. 'Steilrand van het Kempisch Plateau van de Kikbeek tot de Asbeek' in Lanaken en Maasmechelen wordt definitief aangeduid als ankerplaats overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997, 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002, 13 februari 2004, 10 maart 2006, 16 juni 2006 en 27 maart 2009.

Art. 2. § 1. Het algemeen belang dat de aanduiding verantwoordt, wordt door het gezamenlijk voorkomen en de onderlinge samenhang van de volgende intrinsieke waarden gemotiveerd:

1° natuurwetenschappelijke waarde:

De overgangszone tussen het Kempisch Plateau en de Maasvallei wordt gekenmerkt door een steilrand die het resultaat is van de verticale erosie door de Maas tijdens het Mindelglaciaal (Elsteriaan). Het uitgesproken reliëf, de verscheidenheid aan bodemtypes en de opeenvolgende gradiënten zijn de basis voor een gediversifieerd gebied. Deze variatie uit zich tevens in een verscheidenheid aan biotopen met veeleisende, zeldzame en bedreigde fauna en flora. De verschillende natuurreservaten bezitten een hoge ecologische waarde omwille van de unieke heidevegetatie en de grote soortendiversiteit en zeldzaamheid aan avifauna. Voedselarme vegetaties zoals schraal grasland en heide zijn belangrijke biotopen voor bedreigde vlindersoorten. De moeras- en vijvercomplexen van Zijp- en Asbeek hebben een bijzondere libellenfauna.

De omgeving, die belangrijke ontsluitingen bevat, is in geologisch en geomorfologisch opzicht als het ware een logboek van de afzettingen in de ondergrond en van de kenmerkende reliëfeenheden. De Hoge Kempen vormen hierbij een gaaf en representatief voorbeeld van de laatglaciale vorming van West-Europa. Een profiel in de zandgroeve nabij Langeberg vormt de typelocatie voor de zeldzaam ontsloten Bølling-bodem. Intacte kwelzones langs de oostelijke steilrand met bijbehorende gaaf bewaarde toevloei- en inundatiegebieden maken het gebied bijzonder. Een permanent hoge waterstand zorgt in de valleien van de As- en Zijpbeek voor zones met veen. In de vennen is er sprake van zeldzaam hoog- en trilveen. Hier en daar staan de schaarse, autochtone restanten van wintereikenbosjes die een belangrijke ecologische waarde hebben. Pietersembos bevat verschillende oude bosbestanden en een waardevolle zone met wintereikenbeukenbos en oude bosflora.

2° historische waarde:

De heide is van oudsher een gevarieerd cultuurlandschap dat een essentieel onderdeel was van de traditionele landbouweconomie in de Limburgse Kempen en geleidelijk vanaf de 19de eeuw in onbruik geraakte. Het landschap getuigt van deze omwenteling van een ruraal naar een industrieel economisch systeem en bevat naast elkaar zichtbare elementen van beide systemen. Historische heiderestanten afgewisseld met verspreide bomen, struiken en hakhout van wintereik herinneren aan het traditioneel Limburgs heide- en bosgebied en de vroegere bospraktijken. Plaatselijk zijn er zones met historisch permanente percelering bewaard. De grote naaldhoutbossen in de uithoeken aan de gemeentegrenzen zijn het resultaat van systematische bebossingen in de 19de en vooral 20ste eeuw in functie van de mijnbouw. Kleinere, historisch stabiele bossen zijn eveneens deels bewaard o.a. dicht bij de historische kernen. In de beekvalleien is het historische netwerk van waterbouwkundige werken zoals wallen, dijken, sluisjes en grachten, vaak aangelegd in functie van visvijvers en watermolens, nog in grote mate aanwezig. In Pietersembos is het historische verband tussen de omgeleide Asbeek en de Heidemolen nog duidelijk zichtbaar. De Asbeek vormt ook de link tussen het historisch boscomplex en de middeleeuwse burcht van Pietersheim. De combinatie van gunstige topografie en hydrografie levert daarenboven talrijke archeologische sites op uit steentijd en metaaltijd. Van bijzondere waarde, omwille van de zeldzame context met uitzonderlijke bewaringstoestand, zijn de artefacten in een begraven paleobodem in de zandgroeve aan de voet van het Kempisch Plateau. Verder vertonen de rand van het plateau en de voet van de steilrand een groot potentieel

voor de aanwezigheid van steentijdsites. Op de hogere delen langs de moerassige zones rond de Zijpbeek werden zowel een nederzetting als een grafveld uit de ijzertijd aangetroffen, wat wijst op de mogelijke aanwezigheid van verdere archeologische resten uit deze periode in de omgeving.

3° esthetische waarde:

Het gevarieerde reliëf gaat gepaard met een unieke verscheidenheid in landschapsopbouw en vormt een heuvelachtig landschap. Het landgebruik wisselt van open heide met vennen tot gesloten bos met vijvers en overgangen van verspreide bomen en struwelen. In het zuidelijke deel, een waardevol stiltegebied, slingert de Zijpbeek zich door manshoge gagelstruiken en natte heidevelden. De plateaurand biedt indrukwekkende panorama's op de wijde Maasvallei en de terrils van het nabijgelegen mijngebied van Eisden. In het Kasteeldomein van Pietersheim zorgen monumentale toegangsdraven en structuurbepalende bomenrijen voor een gecompartmenteerd landschapsbeeld.

4° sociaal-culturele waarde:

De grote gezondheidscentra die in de 20ste eeuw te midden van de uitgestrekte naaldbossen werden ingeplant, oefenen een blijvende aantrekkingskracht uit. De voormalige sanatoria en preventoria worden gebruikt als opvangcentra, waarbij de groene omgeving nog steeds een meerwaarde vormt voor de bewoners.

5° ruimtelijk-structurerende waarde:

De steilrand van het Kempisch Plateau is het belangrijkste structurerend reliëfelement van het landschap. De geprononceerde steilrand vormt daarenboven een markante terreinovergang die bepalend is voor de configuratie van het landschap en voor een unieke verscheidenheid in landschapsopbouw zorgt. De verschillende beekvalleien versnijden de steilrand en vormen een ecologische verbinding tussen het Hoog- en Midenterras. De Asbeek vormt de verbinding tussen het lagergelegen Asbroek, de Heidemolen en de burchtruïne van Pietersheim. De aanleg van de burcht en het kasteel van Pietersheim is beeldbepalend in het omgevende landschap waarmee beide monumenten verbonden blijven. De ronde organische vormen die de grachten en burchtruïne kenmerken contrasteren met de strakke geometrie van het neoclassicistisch kasteel.

§ 2. De landschapskenmerken die typisch zijn voor de ankerplaats, met inbegrip van de ruimtelijke kenmerken die eigen zijn aan de waarden zijn de volgende:

1° Heringerichte groeve Kikbeekbron:

- a) Afwisseling van naaldbosaanplant en open heide met enkele zones akker- en weiland al deels omgevormd tot schraalgraslanden;
- b) Tot vijver en natuurgebied heringerichte voormalige zandgroeve met overloopdijk;
- c) In de wanden van de voormalige groeve dagzomen kenmerkende reliëfeenheden en afzettingen van het ontstaan van het Kempisch Plateau tijdens het Quartair;

- d) Ingerichte geologische rotstun met representatieve gesteenten;
- e) Fossiele paraboolduin met stuifzanden en zeldzame laat-glaciale fossiele bodems: Opgrimbiebodem en Usselobodem;
- f) Archeologie: in het profiel waarin bovenstaande bodems beschreven werden, werden enkele stenen werktuigen uit het paleolithicum gevonden (CAI50086);
- g) Houtig erfgoed: concentratie oude wintereik hakhoutstoven op de steilrand en ter hoogte van het Peensbos;

2° Steilrand Kempisch Plateau:

- a) Steilrand met grillig reliëf en aanzienlijke hoogteverschillen;
- b) Naaldbosbestanden met relict (dreven, brandgangen) van planmatige bosaanleg in midden 19de eeuw;
- c) Houtig erfgoed: concentraties oude wintereikstoven ter hoogte van Langenberg en Molenberg;
- d) Archeologie: steentijdsite met cluster lithisch materiaal uit mesolithicum (CAI50056);
- e) Bouwkundig erfgoed:
 - 1) Maasmechelen (Opgrimbie), Weg naar Zutendaal z.nr., Kapel Onze-Lieve-Vrouw van Kleine en Grote Noden (ID212740): eenvoudige bakstenen kapel uit 1ste helft 20ste eeuw;
 - 2) Lanaken (Rekem), Daalbroekstraat z.nr., Grenspaal (ID212898): vierkante hardstenen grenspaal op de grens tussen voormalige heerlijkheden van Rekem en Pietersheim;

3° Kempisch Plateau:

- a) Uitgestrekte naaldbosbestanden uit het midden van de 19de eeuw met plaatselijk nog goed ontwikkelde oude zuurminnende bossen van zomereik en berk;
- b) Planmatige aanleg met rechte dreven en geometrische percelering, minstens sinds ca. 1870;
- c) Recentere zones gemengd naaldbos-loofbos aangelegd in rabatten;
- d) Percelen weiland als relict van het historisch cultuurland rondom het gehucht Besmer met deels intacte 19de-eeuwse percelering;
- e) Ter hoogte van Pietersembos: 'Hansenhöhe' (CAI52420): fundamenten van barakken, kelders en verdedigingsstructuren voor de Duitse troepen tijdens WOII;
- f) De uitgestrekte naaldbossen leenden zich in de 20ste eeuw voor de inplanting van enkele specifieke gebouwcomplexen binnen de gezondheidsvoorziening:
 - 1) Lanaken (Rekem), Molenbergstraat 103, Onze-Lieve-Vrouwpreventorium ter Dennen (ID212738): voormalig

kinderpreventorium opgericht in 1950 temidden van de naaldbossen, witgeschilderd complex met meerdere vleugels en kapel;

- 2) Lanaken (Lanaken), Bessemerstraat 478, Medisch Instituut Sint-Barbara (ID212737): voormalig sanatorium uit de late jaren 1950 van architect Isia Isgour, complex met meerdere vleugels en kapel;

g) Bouwkundig erfgoed verspreid in bosgebied:

- 1) Maasmechelen (Opgrimbie), Weg naar Zutendaal 310, Voormalig jachthuis (ID212739): restant van hoeve uit eind 18de-begin 19de eeuw, gelegen in grote tuin afgezet met oude haagbeuk, hoeve als beginpunt van zuidelijk uitwaaiende bosdreven;
- 2) Zutendaal (Zutendaal), Hoogputstraat z. nr., Vier Landsherensteen (ID212744): gedenkteken op kruising van vier heerlijkheden;

4° Kleinschalig heideontginningsgebied van Opgrimbie:

- a) 'Halfbunders' als relict van 19de-eeuws akkercomplex met bewaarde grenzen, dreven en percelering onder bos, geënt op de hoofdweg;
- b) 'Heelvijvers' met restanten van landduin, oorspronkelijk natte heide met duinkoppen, pas eind 20ste eeuw bebost;
- c) 'Isaakshoef': duidelijk afgelijnd naaldboscomplex, drevenstructuur en begrenzing als relict van 19de-eeuwse geïsoleerde bebossing in de heide, geënt op de hoofdweg;
- d) Uitgestrekte zone akkerland ingesloten in bos, pas na 1960 ingericht in voormalige heide, op zachte helling steilrand;
- e) Bouwkundig erfgoed:
 - 1) Maasmechelen (Opgrimbie), Weg naar Zutendaal 199, Arbeiderswoning (ID212896): eenvoudig witgeschilderd dubbelhuis uit het interbellum;
 - 2) Maasmechelen (Opgrimbie), Oude Baan 644, Langgestrekte hoeve (ID1301): traditionele hoeve uit de 2de helft van de 19de eeuw;
- f) Archeologie: aan de voet van de steilrand liggen verspreid enkele clusters van lithisch materiaal en aardewerk uit paleo-, meso- en neolithicum die getuigen van tijdelijke kampementen (CAI50055-50057);

5° Beekvalleien en natte depressies van Heiwijkbeek, Asbeek en Zijpbeek:

- a) Uitgestrekte kwelzones met natte heidevegetaties met zeldzame plantensoorten zoals Klokjesgentiaan, Blauwe zegge en Moeraswolfsklauw;
- b) Historische natte heide en heidemoeras met vennen;

- c) Goed ontwikkelde droge heide met alle successiestadia van pioniers- tot climaxvegetatie (struikhei, stekelbrem, blauwe bosbes);
- d) Langs beekvalleien: verspreide soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems;
- e) Neerharerheide: historische open gagel- en heidegebied met natte heide, gagelstruweel en overgangsveen die overgaan in vochtige heide, trilveen en veenslenken;
- f) Asbroek: komvormige laagte van moerasveen met vijverrelicten (dijkjes) in functie van karperkweek, enkele vijvers zijn nog deels open water;
- g) Asbeek met veenontwikkeling door permanent hoge grondwaterstand en goed ontwikkelde, alluviale elzenbossen en venige broekbosjes;
- h) Heiwijkbeek: beboste beekvallei met vijverrelicten en nog enkele open vijvers;
- i) Zijkbeek: veenbos (zachte en ruwe berk, wilg en gagelstruweel), veenslenken en zones met overgangs- en hoogveen en met tapijt van veenmossen met lavendelheide, veenpluis, kleine veenbes;
- j) Hoge dichtheid aan vijvers en vijverrelicten:
 - 1) Juffrouwenvijver, de Sluisvijver, het Gaarvijvercomplex, de Aspermansvijver en het Slaaphuiscomplex als relicten van visvijvers voor de karperkweek met netwerk van waterbouwkundige werken (begroeide wallen, dijken, grachten);
 - 2) Gaarvijver met nog open water en dijkrelicten vlakbij site van voormalige laatmiddeleeuwse watermolen Heidemolen/Ziepmolen (nog herkenbaar in parcelering en wallen onder bos) (CAI51291);
 - 3) Droogmeervijver met de site van de voormalige watermolen Kievitmolen uit de 18de eeuw (CAI51292);
- k) Archeologische sites: langs Ziep- en Heiwijkbeek werden enkele artefacten uit de steentijd aangetroffen (CAI700244-700247), vlakbij het Zorgcentrum Rekem werd een grafveld met meerdere grafheuvels uit de ijzertijd opgegraven (CAI50766);

6° Neerharenbos:

- a) Overwegend naaldbos met drevenpatroon als relict van planmatige 19de-eeuwse bebossing;
- b) Dichtgegroeide Asbeek met natte depressies als relicten van voormalige vijvers uit midden 19de eeuw;
- c) Wallen, grachten en slootjes als relicten van vijvers uit midden 19de eeuw nog herkenbaar onder bos;
- d) 'Lepelvorm' en 'Taarvijverke' als enige vijverrelicten die nog open water zijn;
- e) Archeologische sites: concentratie lithisch materiaal uit het neolithicum (CAI51454) vlakbij de 'Lepelvorm';
- f) Bouwkundig erfgoed:

- 1) Lanaken (Rekem), Daalbroekstraat 120, Kinderopvangcentrum 'Molenberg' (ID212897): voormalige kinderkolonie uit de jaren 1950, hoofdgebouw en paviljoenen gerangschikt rondom centraal grasplein met grote stoof van inheemse eik;
- 2) Lanaken (Lanaken), Heidemolenstraat 15, watermolen heidemolen (ID871): voormalige graanmolen uit de tweede helft van de 19de eeuw, complex bestaande uit molenhuis, dwarsschuur, woonhuis en molenvijver met wal met knotwilgen, enkele lindes en een oude lindestoof;
- 3) Lanaken (Rekem), Daalbroekstraat z.nr., Begraafplaats psychiatrisch ziekenhuis (ID212743): begraafplaats uit het interbellum met calvarie en lijkenhuisjes, ingedeeld in zes percelen met dreven van fijnsparren;
- 4) Lanaken (Rekem), Heidestraat z.nr., Wegkruis (ID212895): houten wegkruis, oorspronkelijk opgericht na WOII;

7° Kasteeldomein Pietersheim:

- a) Voormalig kasteeldomein met relict van het oorspronkelijk drevenpatroon met oude dreefbomen (beuk, zomereik en Amerikaanse eik);
- b) Relicten grachtensysteem met nog deels open water;
- c) Zichtassen langs de dreven in oost-west en noord-zuid richting;
- d) Graslanden-boomgaardenblok dat perspectivistisch gestructureerd is met bomenrijen, hagen, houtkanten en grachtenpatronen;
- e) Wal met opslag (eikenhakhout) als relict van een schans uit 1632, onder bos vlakbij Kinderboerderij;
- f) Aftakking van de Asbeek is hier herleid tot eenvoudige kleine waterloop;
- g) Loofbos met oude bosbestanden en relict van vroegere exploitatievormen (beverratconstructies);
- h) Bouwkundig erfgoed:
 - 1) Lanaken (Lanaken), Waterstraat 54, Burcht en kasteel Pietersheim (ID895):
 - a. Neoclassicistisch kasteel uit begin 20ste eeuw met rondom Engels park met vijvers, gecompartmenteerd landschapsbeeld door bomenrijen;
 - b. Ringvormige burcht (kern uit 12de-14de eeuw) met relict van driedelige grachtenstructuur, weermuur, poortgebouw, stallen en kapel, N-Z lopende burchtas
 - c. Op de burchtsite werden ook archeologische sporen aangetroffen die wijzen op bewoning in de bronstijd en Romeinse periode (CAI55191);
 - 2) Lanaken (Lanaken), Koning Albertlaan 244, Gesloten Hoeve (ID877): voormalige kasteelboerderij uit de 16de eeuw, bestaande uit woonhuis, inrijpoort en dwarsschuur;

Art. 3. De aflijning van de ankerplaats op schaal 1/25.000 wordt weergegeven op het plan als bijlage.

Brussel,

Vlaams Minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en
Vlaamse Rand

Geert BOURGEOIS

12 FEB. 2014